

Промова на загальних зборах харківської організації ВУСПП

24.II.1931 р.

Хвильовий Микола

Товариші, в центрі подій, що відбулися нещодавно на літературному фронті, безперечно стоїть розформування Пролітфронту й влиття основної маси його членів до ВУСППу. *В а р т о б у л о захитатися цій організації*, себто так званому «об'єднанню студій пролетарського літературного фронту», як всі ті організації й одиночки, що так чи інакше претендували на ту чи іншу провідну роль в сучасному літературному рухові {звичайно, за виключенням угруповань вуспівського напрямку} *одна по одній й один по одному подалися до капітуляції*, так би мовити, оргсамознищення. Така, скажім, організація, як «Нова генерація», що нещодавно оголошувала себе ОППУ, себто «об'єднанням пролетарських письменників України», тим самим намагаючись протиставляти себе ВУСППові, сьогодні не тільки публічно визначила свої помилки (до речі, визнала не зовсім вдало й тому окремі члени її, що хочуть здобути собі право зватися революційними письменниками, мусять дати розгорнуту й щирю критику дрібнобуржуазної суті новогенераційних засад) — так-от, не тільки визнала свої помилки, але й поспішила самоліквідуватися. Така організація, як група «А», теж заметушилася. Це мистецько-технічне, ліво-інтелігентське об'єднання хоч поки що й продовжує своє існування, але та розгубленість, яку ми там не можемо спостерігати, більше як красномовно говорить, що доля цієї організації визначалася питомою вагою такого угруповання, як Пролітфронт.

Нарешті, придивившись уважніш до одиночок, до тих революційних і пролетарських письменників, які не входять до організацій, ми побачимо, що й тут не все гаразд, що й тут досить-таки активно реагують на розформування Пролітфронту. Отже, розглядаючи сьогоднішню літературну ситуацію, ми цілком природно в центрі уваги ставимо, так би мовити, «пролітфронтівський фінал», *бо тільки вивчення фіналу й може пояснити нам події й нове розташування сил на літературному фронті*.

Що ми маємо, товариші? Як так трапилось, що така, досить значна організація, як Пролітфронт, організація, яка мала в своїх лавах мало не 50 процентів комуністів і комсомольців, яка зуміла виховати й згуртувати біля себе молодих робітничих письменників і поетів, яка мала в своїх лавах чимало видатних імен, — *як так трапилось, що ця організація, так би мовити, в розквіті своїх сил само ліквідувалася? Припущень може бути багато, але основних три*.

Хоч *перше припущення* й не витримує не тільки марксистської, але взагалі більш-менш серйозної критики, хоч воно й чисто обивательського походження, але через те, що таке припущення може мати й, на жаль, має місце серед інших припущень, то дозвольте не обминути і його.

— *Чи не тому Пролітфронт самоліквідувався, — гласить перше припущення, — що його притиснули й примусили це зробити?*

Беремо факти й перевіряємо. Пролітфронт як організацію і саме пролетарських письменників

було затверджено відповідними органами? Так! Пролітфронтові дано було можливість випускати свій журнал? Дано! Де, коли й як той чи інший відповідальний партійний робітник виступав проти цієї організації? Ніде, ніколи й ніяк цього не було. Навпаки, всюди Пролітфронт користувався з допомоги й уважного ставлення. Хіба, скажیم, без допомоги й керівництва партійних та професійних організацій Пролітфронт міг би виховати цілу групу робітничих письменників? Хіба пролітфронтівці не діставали, скажیم, і моральної, й матеріальної підтримки в своїх екскурсіях по вивченні нових процесів на селі тощо? Нарешті, варто ще раз перечитати прикінцеве слово Генерального секретаря тов. Косіора на XI з'їзді КП(б)У, щоб побачити всю абсурдність такого припущення. Тов. Косіор сказав:

— «Ми не можемо ніяк погодитись з тим, що всякого, хто не входить до ВУСППу, треба відкинути від себе, а якщо він член партії, то й викинути з партії. Ми ніколи на такому погляді не стояли й не стоятимемо».

З такої заяви й такого високовідповідального партійного робітника, як т. Косіор, може скористатися не тільки Пролітфронт, але й взагалі всяка радянська літературна організація, коли вона має бажання самостійно існувати. Отже, робити перше припущення випадає на долю, м'яко висловлюючись, обивателів.

Припущення друге:

— Припустім, Пролітфронт ніхто не тиснув й ніхто не примушував розформуватись. *Але чи не тому він самоліквідувався, що, будучи організацією ідеологічно тотожною ВУСППові й беручи до уваги конечну необхідність за даної політичної ситуації консолідувати пролетарських письменників в одній організації, — чи не тому він самоліквідувався, що визнав за необхідне й доцільне піти на кардинальні поступки в справах, так би мовити, особистих амбіцій?*

Це припущення могло б бути більш правдоподібним, коли б воно відповідало істині й коли б не було *третього припущення*, яке й являється тим, що з нього й мусить виходити історик літератури, вивчаючи нашу сьгоднішню літературну дійсність.

— *Чи не тому Пролітфронт самоліквідувався, — робимо третє припущення, — що після остаточної дискредитації життям колишніх поглядів його ідеологів на шляху розвитку пролетарської літератури виявилася цілковита неспроможність цих же таки ідеологів намітити для організації нові шляхи й нову чітку установку? Чи не тому письменники Пролітфронту визнали за доцільне існування одного ВУСППу і всі виявили бажання вступити до цієї організації, що вуспівську генеральну лінію схвалено було добою й що всяка інша лінія, таким чином, приводила б до колишньої дискредитованої системи поглядів пролітфронтівських ідеологів?*

Ніяких нових шляхів й ніяких чітких установок, що різко його відмежували б від системи вищезгаданих поглядів, Пролітфронт, безперечно, не мав. Отже, одна ця відсутність провідної лінії заперечує ідеологічну тотожність між ВУСППом і Пролітфронтом. Отже, й боротьбу між ВУСППом і Пролітфронтом (а така боротьба, безперечно, велася, хоч і в прихованій формі) можна розцінювати тільки як боротьбу, яка мала в своїй основі громадсько-ідеологічні

прикорні.

І справді: хіба ідеологічну тотожність з ВУСППом могли утворити спроби кількох пролітфронтівців перейти на сучасну тематику й спроби організації зв'язатися з заводами? Ідеологічну тотожність між ВУСППом і Пролітфронтом (коли б вона була) визначалося б, в першу чергу, продукціями основних кадрів й літературно-ідеологічними тенденціями керівних верхівок цих двох організацій. Що ж ми мали в цьому плані? Хоч ВУСПП і Пролітфронт — обидві ці організації — й спиралися на одні й ті ж комуністичні засади, але в той час, коли ВУСПП, зародившись в боротьбі з ухилами, повставши як заперечення до націоналістичних відхилень від генеральної лінії партії, *мав здорове пролетарське ядро, яке, зрісши художньо і продукцією своєю, і певними літературно-ідеологічними тенденціями, йшло в ногу з партією, а значить — з часом, а значить, і з життям, в цей час Пролітфронт, принаймні його керівна верхівка й частина основних кадрів, тільки намагався це зробити і у всякому разі від життя відставав і часто не попадав йому в такт.* Факти? Відсутність чіткої провідної лінії не тільки створювала атмосферу цілковитої дезорганізації й іноді навіть нерозуміння подій на фронтах соціалістичного будівництва, але й приводила часто до виникнення нездорових літературно-ідеологічних тенденцій. Факти? Фактів таких можна набрати чимало хоч би з резолюції останніх зборів Пролітфронту, що її надруковано в «Літературній газеті» й підписано всіма членами цієї організації. Тут ми маємо й те, що «організація не підняла на певну височінь критику дрібнобуржуазної суті помилок ВАПЛІТЕ, й те, що організація не відмежувалася від «Літературного Ярмарку». Тут ми маємо й «відсутність розгорнутої критики помилок окремих своїх членів, що в своїй творчій та літературній громадській роботі припустилися серйозних політичних збочень від генеральної лінії пролетарської літератури» тут ми маємо... і т. д. Випадково все це трапилося? Зовсім не випадково. Саме такі факти й явилися результатом впливу нездорових літературно-ідеологічних тенденцій. І коли ці факти я не можу назвати фактами, з яких виникала певна войовнича система поглядів, бо це не відповідає історичній істині, то у всякому разі ці факти свідчили про таку ідеологічну атмосферу, якої ВУСПП ніколи, до речі, не мав. Отже, як бачите, не можна говорити про ідеологічну тотожність між ВУСППом і Пролітфронтом, *бо такої тотожності по суті не було.*

Та й справді: що таке Пролітфронт? Відкіля він взявся, яка родословна його? Розпочав він своє існування, по суті, не рік і не півтора року тому, а саме з розколу в «Гарті», коли не помиляюсь, — в 1924 році. Основне керівне ядро Пролітфронту — це саме те ядро, що так чи інакше еволюціонувало через «Урбіно», ВАПЛІТЕ, «Літературний Ярмарок». Що ж собою являло це основне ядро? *Воно являло не що інше, як своєрідну групу партійної й радянської інтелігенції, що мала свою не менш своєрідну систему поглядів на літературу, на мистецтво й навіть на життя й що притримувалася певних громадсько-етичних ідеалів.* Детально зупиняйтесь на цій системі й на цих поглядах я не думаю хоч би з тих міркувань, що це тема окремої й чималої доповіді, скажу тільки, що ці погляди й ці ідеали, проходячи через ВАПЛІТЕ, тим часом свідчили, *з яких соціальних прикорнів вони жилися.* Ці погляди й ці ідеали, безперечно, вирости з *дрібнобуржуазного середовища.* Ставка на «генія», боротьба за т. зв. «велику літературу» з протиставленням її літературі «дня», погляди на письменника як на громадську одиницю, що мусить бути в конфлікті з сучасним йому суспільством, і т. д., — *все це може входити, звичайно, тільки в систему поглядів дрібної буржуазії.* Залишились непорушними ці погляди й ці ідеали серед названих пролітфронтівців? Звичайно, ні. За часів (з цих «часів» я іронізую) ВАПЛІТЕ ці погляди й ці

ідеали стояли до певної міри непорушними, бо, по суті, вони були «віддушиною», з якої живилася налякана дрібна буржуазія. «Доба» «Літературного Ярмарку» — це вже був час, так би мовити, кардинальної переоцінки цінностей. На зорі реконструктивного періоду люди, що хоч і не зуміли виробити собі чіткої класової лінії, але й, будучи породжені революцією і розумово завжди стоячи на боці пролетаріату, не могли, звичайно, не бачити, як життя трощить їхніх колишніх божків. Пролітфронт був новим кроком вперед, а з розформуванням його, разом з виявленням публічно бажання вступити до ВУСППу, ми маємо цілковиту капітуляцію. Цим я, звичайно, не думаю сказати — ще раз підкреслюю, — що основні пролітфронтівські кадри (під цими кадрами я умовно розумію саме ту групу, що створювала ініціативне ядро при зародженні Пролітфронту), — що основні кадри, еволюціонуючи в бік вуспівської генеральної лінії, були нещирими в своїх засудженнях колишніх помилок, цим я ще раз хочу підкреслити, що говорити про цілковиту ідеологічну тотожність між ВУСППом і Пролітфронтом можна було тільки з великою натяжкою, бо старі ухильницькі традиції й тенденції, на яких довгі роки виховувалися вищезгадані кадри, за певної й відомої вам замкненості Пролітфронту, за його ворожого ставлення до ВУСППу завжди перешкоджали пролітфронтівцям сприйняти генеральну лінію пролетарської літератури.

Отже, розходження між ВУСППом і Пролітфронтом хоч і стояли іноді в площині особистих амбіцій, — в основному мали певні соціально-ідеологічні прикормі, резюмуючи, треба одверто й прямо сказати, що *Пролітфронт саме тому розформувався, що після остаточної дискредитації життям колишніх поглядів його ідеологів на шляхи розвитку пролетарської літератури, по-перше, виявилася цілковита неспроможність цих ідеологів намітити для організації нові шляхи й нову установку, а, по-друге, виявилось, що відсутність цієї установки заводить організацію в тупик, так би мовити, перманентних помилок.* Чому колишні пролітфронтівці поспішили до ВУСППу? А саме тому, що ВУСПП — єдина літературна організація на Україні, яка не схиблювала від генеральної лінії пролетарської літератури, від тієї лінії, що її схвалено від життя. Висловлюючись ясній, старі гартованці повертаються до своєї справжньої літературної вітчизни, яку вони покинули в 1924 році, і тому можна з певністю сказати, що розформуванням Пролітфронту і входженням його колишніх членів до ВУСППу — в основному завершується консолідація пролетарських літературних сил.

Два слова з приводу рішення секретаріату ВУСППу. З тих чи інших міркувань секретаріат ВУСППу утримався від затвердження членами ВУСППу деяких пролітфронтівців. Як цей акт мусять розцінювати і ті пролітфронтівці, що їх прийнято до ВУСППу, й ті, що їх поки що не затверджено? На мій погляд, ми мусимо це розцінювати як певну й цілком природну настороженість з боку секретаріату, як до тих, що їх прийнято, так і до тих, що їх ще не затверджено. Можливо навіть, що хтось із занадто гарячих, так би мовити, старих вуспівців сьогодні різко й нетактовно буде висвітлювати цю справу. Але й навіть цей «акт» ми мусимо прийняти як ту ж таки природну настороженість. Отже, я закликаю всіх своїх товаришів по Пролітфронту перемогти в собі дрібне самолюбство, коли б воно виникло, оголосити війну особистим амбіціям і тим самим показати, як ми вдумливо ставимося до свого входження до Всеукраїнської Спілки Пролетарських Письменників. Я знаю, що колишні пролітфронтівці, які висловили бажання вступити до ВУСППу, висловили його цілком щиро, з розумінням всієї серйозності моменту й не тільки з безповоротним засудженням всього того, що так чи інакше проривалося в роботі Пролітфронту з ухильницьких, не завжди вижитих традицій, але й з цілковитим усвідомленням, що лише вуспівська лінія була і є справжньою генеральною лінією пролетарської літератури. Тому й певний я, що за короткий термін поза ВУСППом не залишиться жодного з колишніх пролітфронтівців. Не в інтересах пролетарської літератури за

доби розгорнутого соціалістичного наступу відштовхувати від себе творців, які хочуть цю ж таки пролетарську літературу творити.

Постійна адреса:

http://ukrlit.org/khvyliovyi_mykola/promova_na_zahalnykh_zborakh_kharkivskoi_orhanizatsii_vuspp_24_ii_1931_r